

อุทยานธรณีโลกสตูลกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น
**SATUN UNESCO GLOBAL GEOPARK AND COMMUNITY
PARTICIPATION IN LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT**

ณรงค์ฤทธิ์ ทุ่งปรือ^{1*}, สมเกียรติ สายธนู², ทวีศักดิ์ พุฒสุขชี³, ณัฐรพันธ์ เขจรนันท์⁴

Narongrit Thungprue^{1*}, Somkiat Saithanoo², Thaweesak Putsukee³, Nattaphan Kecharananta⁴

^{1*} นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสตูล 91000 ประเทศไทย

¹ Ph.D. Candidate, Doctor of Sustainable Development, Thaksin University, Satun Province, 9100, Thailand

² รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสตูล 91000 ประเทศไทย

² Associate Professor Dr., Thaksin University, Satun Province, 9100, Thailand

³ อาจารย์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสตูล 91000 ประเทศไทย

³ Lecturer, Thaksin University, Satun Province, 9100, Thailand

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสตูล 91000 ประเทศไทย

⁴ Assistant Professor Dr., Thaksin University, Satun Province, 9100, Thailand

E-mail address (Corresponding author) : ^{1*} narong2651@gmail.com

รับบทความ : 15 กันยายน 2565 / ปรับแก้ไข : 2 พฤศจิกายน 2565 / ตอรับบทความ : 9 มกราคม 2566

Received : 15 September 2022 / Revised : 2 November 2022 / Accepted : 9 January 2026

DOI :

ABSTRACT

This study focused in community participation in local economic development in Satun UNESCO global geopark area. The main objective of the research was to study factors that promote the development of community enterprises in the Satun UNESCO global geopark towards a sustainable upgrading of the grassroots economy. This would generate understanding, presentation of information and promoting integration between stakeholders, especially local communities and the geopark. Data were collected by in-depth interviews, the researcher identified specific target informants consist of 56 people, from each community enterprise, which were determined by using a semi-structured interview with a consistency index between questions and objectives for the entire edition of 0.86. A researcher analyzed the obtained data in an inductive way. Furthermore, a questionnaire's questions with a consistency index greater than 0.50 for all questions were collected by having the target group choose to respond and to express opinions. The researcher used analysis, namely 0.05 mean and standard deviation in data analysis. This study found that 1) missions, goals and further development of Satun UNESCO Global geopark should be in the development strategy of Satun Province; 2) The research data showed that most community enterprises were highly managed; and 3) Integrated collaborative activities were (1) maintaining significant geological values and landscapes, (2) having sound management structures and local participation, (3) providing education and information to relevant stakeholders and participants, and 4) promoting geological tourism (Ex., cave, stalactite, fossil). These were for total continuously driven economic, social and development activities in the area.

Keywords: Geopark, Community participation, Local economic development, Holistic development

บทคัดย่อ

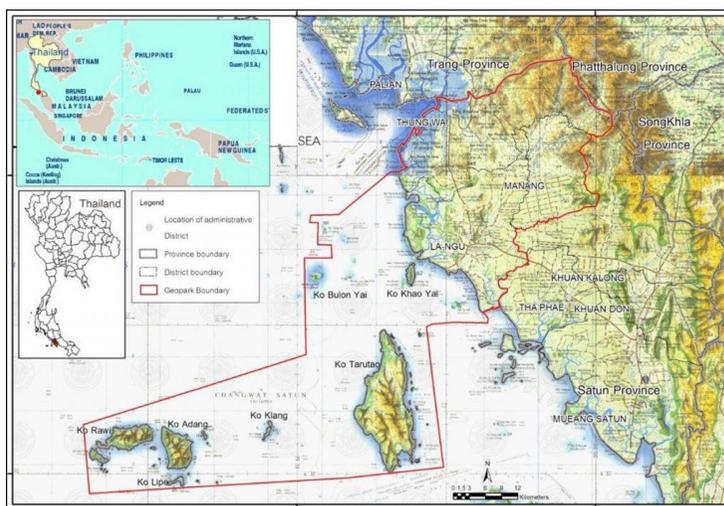
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นในเขตอุทยานธรณีโลกสตูลครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนางานวิสาหกิจชุมชนในเขตอุทยานธรณีโลกสตูลไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน ในประเด็นการสร้าง ความเข้าใจ การนำเสนอข้อมูล และการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการ กำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 56 คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ นำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์สรุบบนรูปแบบอุปนัย และแบบสอบถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์มากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการให้กลุ่มเป้าหมายเลือกตอบเพื่อแสดงระดับ

ความคิดเห็น สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภารกิจ เป้าหมายและพัฒนาการ คือ การกำหนดแผนการพัฒนาอุทยานธรณีโลกสตุลอยู่ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดสตุล 2) ผลการนำเสนอข้อมูล พบว่า วิชาทฤษฎีชุมชนส่วนใหญ่มีการจัดการวิชาทฤษฎีชุมชนอยู่ในระดับมาก และ 3) การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการ ได้แก่ (1) คงความโดดเด่นทางธรณีวิทยาและภูมิทัศน์ (2) มีโครงสร้างการบริหารงานและการมีส่วนร่วม (3) ให้การศึกษาและข้อมูลข่าวสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และ 4) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (อูมัจค์/ถ้ำ หินงอกหินย้อย ฟอสซิล) จนสามารถขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : อุทยานธรณี, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น, การพัฒนาแบบองค์รวม

บทนำ

อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก หรือ UNESCO Global Geoparks เป็นโครงการด้านการอนุรักษ์มรดกทางธรณีวิทยา โบราณคดี นิเวศวิทยา ประเพณี และวัฒนธรรม ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United nations educational, scientific and cultural organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) อุทยานธรณีโลกของยูเนสโกจะต้องเป็นขอบเขตพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยแหล่งที่มีคุณค่าด้านธรณีวิทยา โบราณคดี นิเวศวิทยา และวัฒนธรรม มีการจัดการแบบองค์รวมระหว่างการอนุรักษ์ การให้ความรู้ การศึกษาวิจัย การพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารงานตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ เชื่อมโยงความสำคัญของมรดกทางธรณีวิทยา ผ่านการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Satun UNESCO Global Geopark, 2020, online) ซึ่งอุทยานธรณีสตุลสมัครเข้าเป็นสมาชิกอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (UNESCO global geopark) และผ่านขั้นตอนการประเมินในระดับนานาชาติ โดยได้รับการรับรองให้เป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 (Department of Mineral Resources, 2020, online) อุทยานธรณีสตุลมีพื้นที่ครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอทุ่งหว้า อำเภอมะนัง อำเภอละงู และอำเภอเมือง (เฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา) แสดงดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 1 ขอบเขตพื้นที่การดำเนินการของอุทยานธรณีสตุล
ที่มา : Satun UNESCO Global Geopark (2020, online)

สามารถสรุปตามตารางพัฒนาการของอุทยานธรณีโลกสตูล จากเริ่มต้นจนถึงการรับรองให้เป็นอุทยานธรณีโลก จากเครือข่ายอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (Global geopark network หรือ GGN) ดังนี้

ตาราง 1 การพัฒนาการของอุทยานธรณีโลกสตูล (2557-2561)

ลำดับ	ระดับ	พ.ศ.
1	การจัดตั้งอุทยานธรณีสตูล (SatunGeopark)	2557
2	การประกาศเป็นอุทยานธรณีระดับประเทศแห่งแรก	2559
3	การประกาศเป็นอุทยานธรณีโลกสตูล	2561

ที่มา : Satun UNESCO Global Geopark (2020, online)

นอกจากพื้นที่อุทยานธรณีโลกสตูล มีอัตลักษณ์ มีความโดดเด่นทางธรณีวิทยาและมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีภูมิทัศน์สวยงามแล้วยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานและชุมชนของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม อย่างต่อเนื่อง แสดงออกผ่านความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตที่มีคุณค่า โดยเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญ ระหว่างอุทยานธรณีกับการพัฒนาที่ยั่งยืน UNESCO จำแนกส่วนสนับสนุนหลักในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals : SDGs) เฉพาะบางประการของอุทยานธรณีโลก เช่น ไม้มีความยากจน การศึกษาที่มีคุณภาพ ความเท่าเทียมทางเพศ งานที่เหมาะสมและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน การดำเนินการด้านสภาพอากาศ และความร่วมมือเพื่อเป้าหมาย (UNESCO, 2022) ซึ่งโครงการอุทยานธรณีโลก ของยูเนสโก (UNESCO Geopark global programme) เป็นอีกหนึ่งโครงการสำคัญขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติที่เห็นความสำคัญกับการส่งเสริมการศึกษา วิทยาศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม อันจะส่งผล ต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมั่นคงของประชาคมโลก ซึ่งถือเป็นเป้าหมาย ที่สำคัญขององค์การสหประชาชาติ (United nations: UN) ตามมโนทัศน์ แนวทาง และหลักเกณฑ์ขององค์การยูเนสโกขึ้น ในหลายประเทศ ทั้งในทวีปยุโรป แอฟริกา เอเชีย และอเมริกาใต้ตลอดช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา (UNESCO, 2017, online) มีเป้าหมายหลักของอุทยานธรณีแห่งแรก คือ การเชื่อมโยงมรดกทางธรณีวิทยากับการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทให้เยาวชน อยู่ในดินแดนบ้านเกิดของตน การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ริเริ่มโดยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตในภูมิภาค Gerolstein ในเวลานั้น (Frey, 2021, p. 15) โครงการอุทยานธรณีโลก ของยูเนสโกไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น แต่ยังให้ความสนใจกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมผ่านการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยการท่องเที่ยว เชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism) ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในแบบจากล่างขึ้นบน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนจะช่วยสร้างความมั่นคงขั้นพื้นฐานให้กับชุมชนชนบทเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป้าหมายหลักของวิสาหกิจ คือ การพัฒนาตนเอง สามารถเลี้ยงตนเอง เพื่อชุมชนมั่นคง โดยฐานรากแล้ววิสาหกิจชุมชนเมื่อสร้างขึ้นมา ก็จะได้เป็นหลักประกันทางสังคม (Petchprasert & Wongkul, 2002, p. 228)

นับตั้งแต่จังหวัดสตูลได้เตรียมการเพื่อขอการรับรอง และเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (Global geopark network หรือ GGN) จนได้รับการประเมิน ผ่านการรับรองจากยูเนสโก และดำเนินการต่อเนื่อง มาจนปัจจุบัน สำนักงานอุทยานธรณีโลกสตูล (SUGGp office) ได้นำภารกิจสำคัญของอุทยานธรณีที่เป็นสมาชิก เครือข่ายอุทยานธรณีโลกจะต้องปฏิบัติต่อเนื่อง ทั้งเพื่อพัฒนางานของอุทยาน การพัฒนาพื้นที่ และเพื่อเตรียมรับการประเมินซ้ำจากยูเนสโกรอบเวลา 4 ปี โดยยึดเป็นพันธกิจหลักในการเป็นอุทยานธรณีระดับโลก 4 ด้าน (Department of Mineral Resources, 2020, p. 4) ได้แก่ 1) คงความโดดเด่นทางธรณีวิทยาและภูมิทัศน์ (Remarkable

geology and landscape) 2) มีโครงสร้างการบริหารงานและการมีส่วนร่วมของชุมชน (Management structure and community participation) 3) การให้การศึกษาและข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม (Information and environmental education) กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และ 4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism promotion) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนที่ยั่งยืนในภูมิภาค (Sustainable regional economic development) ซึ่งในตลอดหลายปีที่ผ่านมาการขับเคลื่อนอุทยานธรณีโลกสามารถดำเนินการต่อเนื่อง โดยได้รับการผลักดัน และส่งเสริมจากผู้เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน ทั้งส่วนราชการในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ตั้งแต่อุดมศึกษาจนถึงการศึกษานอกระบบ ตลอดจนองค์กรธุรกิจ และภาคประชาสังคมในเชิงบูรณาการซึ่งมีส่วนสำคัญ ในการประชาสัมพันธ์ สร้างชื่อเสียง การรับรู้ และดึงดูดให้มีบุคคลภายนอกสนใจมาศึกษา ท่องเที่ยว ก่อให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นช่วยสร้างงานและรายได้ให้กับประเทศ ภูมิภาค และพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (Foundation economy) ในจังหวัดสตูลและพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถศึกษา วิเคราะห์ และถอดบทเรียน แก่ผู้สนใจ ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอุทยานธรณี การส่งเสริมอุทยานธรณี และการเชื่อมโยงอุทยานธรณี เข้ากับชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ ให้เกิดการอนุรักษ์ และการพัฒนาที่ยั่งยืนควบคู่กัน

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยนี้เรียบเรียงขึ้นจากความสนใจของผู้วิจัยที่ปฏิบัติงานร่วมกับอุทยานธรณีโลกสตูล (Satun UNESCO global geopark หรือ SUGGp) ตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน (ปี 2565) ผ่านการมองเห็น เรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการนำแนวคิดของโครงการอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (UNESCO global geopark programme) มาปรับใช้ในบริบทของพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน ร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม ผ่านกลไกอุทยานธรณี เพื่อผลักดันการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism) ให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ช่วยให้เกิดโอกาสในการสร้างรายได้และการจ้างงานแก่คนในท้องถิ่น มารวบรวม เรียบเรียง และถ่ายทอดทางวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ของผู้ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตอุทยานธรณีโลกสตูลไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่มีความยั่งยืน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ย่อย 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อสร้างความเข้าใจในภารกิจ เป้าหมายของอุทยานธรณีและพัฒนาการของอุทยานธรณีโลกสตูลในมิติของการมีส่วนร่วมจากชุมชนแบบบูรณาการจากล่างขึ้นบน
2. เพื่อนำเสนอข้อมูลจากการศึกษา วิเคราะห์ และประสบการณ์จากการประยุกต์แนวคิดอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่อง มั่นคงในพื้นที่ โดยถอดบทเรียนจากอุทยานธรณีโลกสตูล
3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในท้องถิ่นโดยอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนและยึดหลักการทำงานจากล่างขึ้นบนให้เกิดผลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

ประโยชน์การวิจัย

1. ได้สร้างความเข้าใจในภารกิจ เป้าหมายของอุทยานธรณีและพัฒนาการของอุทยานธรณีโลกสตูลในมิติของการมีส่วนร่วมจากชุมชนแบบบูรณาการจากล่างขึ้นบน
2. ได้ข้อมูลจากการศึกษา วิเคราะห์ และประสบการณ์จากการประยุกต์แนวคิดอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม

3. ได้ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงาน และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในท้องถิ่น และได้ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และยึดหลักการทำงานจากล่างขึ้นบนเกิดผลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

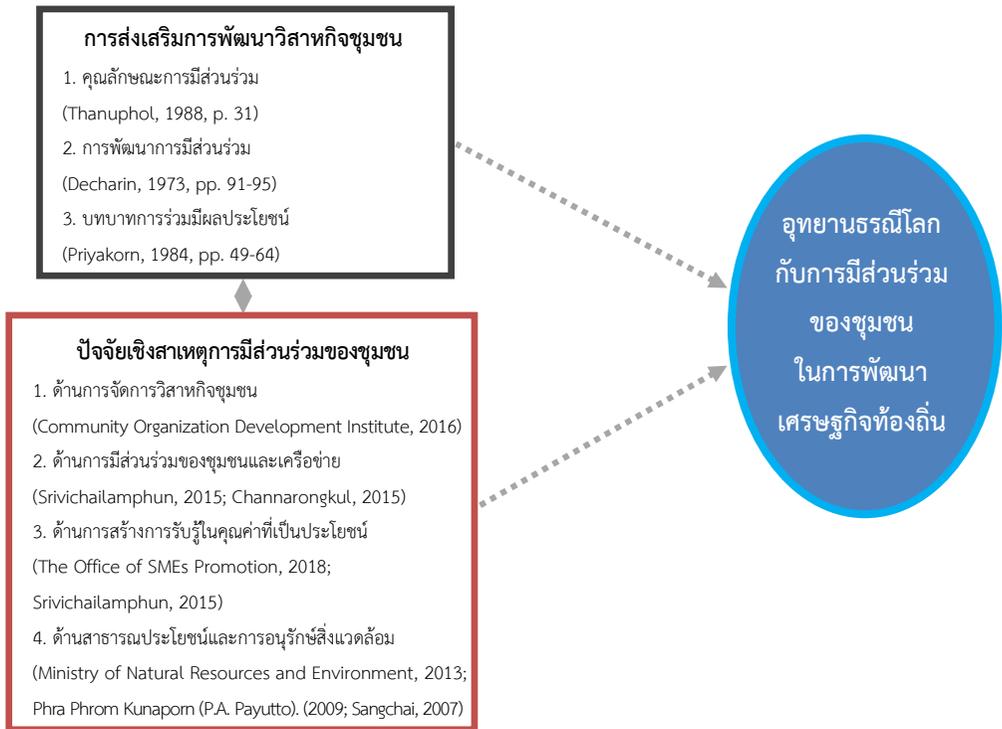
การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือท้องถิ่น (Local participation) เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่อุทยานธรรมิโนมมมมมที่กว้าง การมีส่วนร่วมจะเป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการปฏิบัติงานตั้งแต่การวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบแนวคิดการมีส่วนร่วม สัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริการ และการประเมินของแผนงาน และโครงการต่าง ๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น การมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ (Thanuphol, 1988, p. 31) คือ 1) การปรากฏตัว (Presence) โดยการเข้าร่วมในโครงการที่องค์การ สถาบันหรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้น ๆ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ แรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมอื่น ๆ 2) การเกี่ยวข้อง (Involvement) โดยการมีส่วนร่วมในโครงการอย่างแข็งขันของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตนและการนำไปใช้โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วมไม่เน้นสถาบัน องค์การ และ 3) การควบคุม โดยการมีบุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนดหรือควบคุมกระบวนการศึกษาเอง เช่น ควบคุมองค์ประกอบ (เนื้อหา เป้าหมาย ผลที่ต้องการ) และควบคุมกระบวนการเรียนรู้ (จะเรียนอย่างไร) ฉะนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะนำมาซึ่งการกระจายอำนาจทางการบริหาร และทรัพยากรสู่ท้องถิ่น ซึ่งตามหลักการและแนวทางการพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (Citizen Participation in Management) (Decharin, 1973, pp. 91-95) ได้แก่ 1) ต้องยึดหลักความต้องการ และปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม 2) กิจกรรมต้องดำเนินการในรูปกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน 3) คำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชน ปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ 4) กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และวัฒนธรรมชุมชน 5) การเริ่มต้นควรอาศัยผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือยอมรับ 6) ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น และแนวคิดลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (Priyakorn, 1984, pp. 49-64) คือ การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นผู้มึบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน 2) เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน 3) เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น 4) เป็นผู้ที่พึงพอใจและมีแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (Foundation Economy) มีแนวคิดให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเองได้ มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทนสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีความหลากหลาย พอเพียง เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่ม ทุกวัย สามารถมีพื้นที่และโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี มีฉันทมิตร เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม (The Office of SMEs Promotion, 2018) โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่ประกอบด้วย การรวมกลุ่ม การจัดการระบบการเงินของชุมชน ระบบการจัดการทุนชุมชน ระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้าน

ระบบการผลิตของชุมชนขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า สร้างความร่วมมือทุกระดับและทุกมิติ ระบบการอยู่ร่วมกัน คุณธรรมจริยธรรม ความเป็นเจ้าของร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของคนกับชุมชน (Community Organization Development Institute, 2016) เพื่อเข้าไปส่งเสริมการสร้างเวทีการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นก่อน ควรมีการวิเคราะห์ศักยภาพ และขีดความสามารถ มีการวางแผนการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม การพัฒนา เทคโนโลยีการผลิต พัฒนาระบบตลาด พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การทำวิจัย การสร้างศูนย์เรียนรู้ การสร้างหลักสูตร ฝึกอบรม พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร และส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (Srivichailamphun, 2015) โดย จิระนุช ชาญณรงค์กุล (Channarongkul, 2015) กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 5 หมวด ประกอบด้วย 1) ความคิดริเริ่ม การมีวิสัยทัศน์ แนวคิดในการสร้างโอกาส สร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างตรงประเด็น 2) ความสามารถในการบริหารและการจัดการสถาบันของกรรมการและสมาชิกโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง 3) บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน 4) ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของสถาบัน มีความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของสมาชิก และ 5) การทำกิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน กิจกรรมสาธารณประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถบริหารให้ใช้ได้ตลอดไป ซึ่งการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทต่าง ๆ ของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างกัน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ควรเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ (Economic objective) ประกอบด้วย ความเจริญเติบโต ความเป็นธรรม และประสิทธิภาพด้านสังคม (Social objectives) ได้แก่ ความเข้มแข็ง การมีส่วนร่วม การเลื่อนขั้นทางสังคม การมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการพัฒนาของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม และด้านนิเวศ (Ecological objectives) มุ่งเน้นการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ และคุณภาพของระบบนิเวศ ด้านโครงสร้างและหน้าที่ของระบบ (Ministry of Natural Resources and Environment, 2013) ซึ่งสอดคล้องกับระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย ระบบการพัฒนามนุษย์ (พัฒนาคน) ระบบสังคม (จัดระบบสังคม) ระบบธรรมชาติ (ยึดหลักมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ) และเทคโนโลยี (พัฒนา เกื้อกูล และไม่ทำลายธรรมชาติ) โดยมุ่งพัฒนาควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากรส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรย่อยหรือและเกิดมลภาวะ และให้ความสำคัญแก่คุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา (Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto), 2009; Sangchai, 2007) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาสังเคราะห์สรุปการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและประยุกต์ใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ TSU 2021_157 ลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2564 มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากร

ประชากรในการวิจัย คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตอุทยานธรรณีโลกสตูล จำนวน 56 กลุ่ม (Department of Agricultural Extension, 2020) ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน จึงทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนที่พัฒนาขึ้นโดยสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (Department of Agricultural Extension, 2020) ทำการคัดเลือกผู้แทนวิสาหกิจชุมชนในเขตอุทยานธรรณีโลกสตูลที่มีคะแนนการประเมินสูงสุด จำนวน 15 แห่ง จำแนกเป็น กลุ่มผลิตภัณฑ์ 8 แห่ง และกลุ่มบริการ 7 แห่ง จากนั้นใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการหรือผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 15 คน และกลุ่มการสนทนากลุ่ม จำแนกเป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 25 คน ได้แก่ กลุ่มกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 15 คน และกลุ่มข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 10 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบไม่เป็นสัดส่วน (Unproportional) สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Krejcie and Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มที่ยอมรับได้ 5% ได้เท่ากับ 48 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เกิดความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด และมีจำนวนใกล้เคียงกับจำนวนกลุ่มประชากร ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 56 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure interview) โดยมีข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) เกี่ยวกับจุดประสงค์ของการจัดตั้ง เป้าหมาย และผลลัพธ์ของวิสาหกิจชุมชน โดยผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีลักษณะแบบปลายปิด โดยข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของตัวแบบการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก โดยกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตอุทยานธรณีโลกสตูล มีลักษณะแบบปลายปิด โดยข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert scales) กำหนดระดับช่วงคะแนนความคิดเห็น 3 คะแนน ที่สูงกว่า 1 คะแนน และ 2 คะแนน หรือต่ำกว่า 4 คะแนน และ 5 คะแนน (Yamashita, 2022) และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ มีลักษณะแบบปลายเปิด ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พิจารณาให้คะแนนความสอดคล้อง เหมาะสม และความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) พร้อมข้อเสนอแนะ นำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ตามวิธีของ บุญชม ศรีสะอาด (Srisa-ard, 2017, p. 67) ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.86 ทั้งฉบับ และมีค่ามากกว่า 0.50 ทุกข้อคำถาม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาพ 3 ตัวอย่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 26-27 สิงหาคม 2564 ณ วิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอทุ่งหว้า อำเภอมะนัง อำเภอลง และอำเภอเมือง (เฉพาะในเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา) จังหวัดสตูล

จากภาพ 3 ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน เมื่อข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถึงจุดอิ่มตัว (Theoretical saturation) คือคำตอบที่ได้ซ้ำกัน และไม่มีประเด็นใหม่เพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงหยุดการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นในเขตอุทยานธรณีโลกสตูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ และจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Focus group) กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 15 คน และกลุ่มข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 10 คน ณ วิทยาลัยชุมชนสตูล และวิสาหกิจชุมชนปันหยาบตึกและการสนทนากลุ่มออนไลน์ในระบบ Zoom และใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 56 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำหลักการเปรียบเทียบข้อมูล การหาความหมายจากข้อมูล และการสร้างข้อสรุปอุปนัย (Analytic induction) มาใช้ในการศึกษาวิจัย (Chantawanich, 2008, p. 91-121) ทำการเปรียบเทียบข้อมูล เป็นการหาความเหมือน หรือความแตกต่างกันของข้อมูล ตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป เพื่อให้เกิดความเป็นระบบ และสามารถสร้างข้อสรุปที่ค้นพบได้ และนำเสนอผลการวิจัยให้อยู่ในลักษณะของการบรรยาย เพื่อเสนอข้อค้นพบทั่วไป และอ้างอิงด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ดำเนินการนำแบบสอบถามที่ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์แล้ว มาลงรหัส (Coding) ในแบบลงรหัส ประมวลข้อมูลด้วยโปรแกรมทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean : \bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation : S.D.) และการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มที่สำคัญ (Srisa-ard, 2017, p. 121)

ผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในเขตอุทยานธรณีโลกสตูลไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่มีความยั่งยืน แสดงผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเข้าใจในภารกิจ เป้าหมายของอุทยานธรณีและพัฒนาการของอุทยานธรณีโลกสตูลในมิติของการมีส่วนร่วมจากชุมชนแบบบูรณาการจากล่างขึ้นบน พบว่า จังหวัดสตูลได้กำหนดให้แผนการพัฒนาอุทยานธรณีสตูลอยู่ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด เพื่อให้อุทยานธรณีสตูลดำเนินงานตามแผนบริหารงานของอุทยานธรณี อาทิ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ในพื้นที่ และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

2. การศึกษา วิเคราะห์ และประสบการณ์จากการประยุกต์แนวคิดอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่อง มั่นคงในพื้นที่โดยถอดบทเรียนจากอุทยานธรณีโลกสตูล แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ปัจจัยเชิงสาเหตุของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นในเขตอุทยานธรณีโลกสตูล

ปัจจัยเชิงสาเหตุ	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ด้านการจัดการวิสาหกิจชุมชน			
ภาวะผู้นำ	4.20	0.68	มาก
การบริหารสมาชิกกลุ่ม	4.05	0.70	มาก
การจัดการสินค้าหรือบริการ	4.26	0.70	มากที่สุด
กระบวนการด้านการตลาด	4.04	0.82	มาก
การบริหารความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่ม	3.92	0.77	มาก
เฉลี่ย	4.09	0.75	มาก
2. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย			
ความร่วมมือของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่	3.95	0.76	มาก
ความร่วมมือกับหน่วยงานสนับสนุนภายนอก	3.82	0.88	มาก
เฉลี่ย	3.88	0.82	มาก
3. ด้านการสร้างการรับรู้ในคุณค่าที่เป็นประโยชน์			
การถ่ายทอดภูมิปัญญาและสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน	3.80	0.81	มาก
การสื่อสารคุณค่ากับบุคคลภายนอก	3.91	0.81	มาก
เฉลี่ย	3.85	0.81	มาก
4. ด้านสาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม			
ด้านสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน	3.80	0.82	มาก
การส่งเสริมการอนุรักษ์และใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม	4.15	0.71	มาก
เฉลี่ย	3.98	0.77	มาก
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.00	0.79	มาก

จากตาราง 2 ด้านการจัดการวิสาหกิจชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ด้านการสร้าง การรับรู้ในคุณค่าที่เป็นประโยชน์ ด้านสาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ส่วนใหญ่วิสาหกิจชุมชนมีการจัดการวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.09$) รองลงมาด้านสาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และเครือข่ายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.88$) และด้านการสร้างการรับรู้ในคุณค่าที่เป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) ตามลำดับ

3. การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในท้องถิ่นโดยอาศัย ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และยึดหลักการทำงานจากล่างขึ้นบนให้เกิดผลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมตามพันธกิจ ใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) คงความโดดเด่นทางธรณีวิทยา และภูมิทัศน์ (Geology and landscape) 2) มีโครงสร้าง การบริหารงาน และการมีส่วนร่วมชุมชน (Management structure) 3) การให้การศึกษา และข้อมูลข่าวสารกับบุคคล ที่เกี่ยวข้อง (Information and environmental education) 4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน (Sustainable regional economic development) ตามมาตรฐานคุณภาพ ของอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกภายใต้โครงการธรณีศาสตร์ และอุทยานธรณีนานาชาติ (The international geoscience and geoparks program หรือ IGGP) ผลจากการศึกษาได้ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริม ดังต่อไปนี้

3.1 ส่งเสริมให้สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น และให้ความร่วมมือ เพื่อให้เกิดผลงานที่ดีต่อกลุ่มมากขึ้น เกิดความใส่ใจรับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้นำหรือประธาน กลุ่มวิสาหกิจเป็นอย่างดี นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

3.2 ส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่น ให้เกิดการรวมกลุ่มและเปิดโอกาสให้สมาชิก ในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการทำงาน และแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เพื่อการเรียนรู้ พัฒนา และสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ผ่านการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

3.3 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา รวมถึงสถาบันการเงิน ช่วยส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินงาน งบประมาณ เครื่องมือ อุปกรณ์สื่อสาร สำหรับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ร่วมกับการบูรณาการระหว่าง หน่วยงานให้เป็นระบอบอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลประสิทธิภาพเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้น

3.4 ส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าและบริการที่จะต้องมียุทธศาสตร์งาน พัฒนาสินค้า และบริการด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ให้มีคุณภาพ และได้รับการรับรองคุณภาพ สามารถตอบสนอง ความคาดหวังและความต้องการของผู้ซื้อหรือผู้ใช้บริการได้อย่างหลากหลาย

3.5 ส่งเสริมการสร้างกิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และครัวเรือนในท้องถิ่น เพื่อช่วยในการสนับสนุนการทำงานและความร่วมมืออย่างครอบคลุมในระดับที่สูงขึ้น

3.6 ส่งเสริมการสร้างกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะความสามารถ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการบริหารวิสาหกิจชุมชนของผู้นำ และการทำงานของสมาชิกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และความท้าทายที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

3.7 ส่งเสริมการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงาน การจัดการรายได้ และการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชนให้โปร่งใส เพื่อความต่อเนื่องอย่างมั่นคงขององค์กรและสมาชิกในชุมชนที่ทำงานกับวิสาหกิจในพื้นที่

อภิปรายผล

การนำมรดกที่ได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษมาใช้เป็นทุนให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยพยายามผลักดันดำเนินการส่งเสริมโครงการอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกในการพัฒนาสู่เป้าหมายเป็นผลสำเร็จ โดยผ่านการรับรองเป็นอุทยานธรณีโลกจากยูเนสโก และดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสำนักงานอุทยานธรณีโลกสตูล ได้นำภารกิจสำคัญของอุทยานธรณีที่เป็นสมาชิกเครือข่ายอุทยานธรณีโลกจะต้องปฏิบัติต่อเนื่อง โดยจังหวัดสตูล ได้กำหนดให้แผนการพัฒนาอุทยานธรณีสตูลอยู่ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด เพื่อให้อุทยานธรณีสตูล ดำเนินงานจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เชิงภูมิศาสตร์ในพื้นที่ และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับ Nantakat and Vorachart (2021, p. 275) อธิบายว่าอุทยานธรณีแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันดีในด้านความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของซากดึกดำบรรพ์ พร้อมด้วยสถานที่ท่องเที่ยวทางธรณีวิทยาที่โดดเด่นมากมาย รวมถึงภูมิประเทศที่สวยงาม ถ้าที่สวยงาม และถ้าทะเลที่น้ำที่ ซึ่งในการสื่อสารเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวไปยังผู้ชมในวงกว้าง จะสามารถถ่ายทอดคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมอีกครั้ง สำหรับผลการประเมินศักยภาพทรัพยากรธรณีของอุทยาน ธรณีสตูล ประเทศไทยของ Cheablum et al. (2021, p. 1) ควรให้ความสำคัญกับการป้องกันผลกระทบด้านลบ จากการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ และการรักษาฐานทรัพยากร โดยได้เสนอการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว 3 แนวทาง ตามผลการประเมินศักยภาพในสถานที่ที่มีศักยภาพสูง การวางแผนที่มุ่งเน้นไปที่การป้องกันผลกระทบเชิงลบ จากการท่องเที่ยวและการระบุความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ในสถานที่ที่มีศักยภาพปานกลาง ควรมีระบบ การให้ข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยว การรักษาและจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกและการป้องกันผลกระทบ ด้านลบต่อการท่องเที่ยวเป็นประเด็นหลัก สำหรับในสถานที่ที่มีศักยภาพต่ำ ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริม การเข้าถึง การป้องกันผลกระทบเชิงลบและระบบการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกในการจัดการ จุดหมายปลายทาง

การศึกษา วิเคราะห์ และประสบการณ์จากการประยุกต์แนวคิดอุทยานธรณีโลกของยูเนสโกไปสู่การปฏิบัติ ให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่อง มั่นคงในพื้นที่โดยถอดบทเรียน จากอุทยานธรณีโลกสตูล ส่วนใหญ่วิสาหกิจชุมชนมีการจัดการวิสาหกิจชุมชน รองลงมาด้านสาธารณสุขประโยชน์ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย และด้านการสร้างการรับรู้ในคุณค่าที่เป็นประโยชน์ ตามลำดับ ซึ่ง เกียรติศักดิ์ หนูนยศ (Hnunys, 2020, p. 13) สรุปว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็น ถึงบทบาทต่าง ๆ ของคนในชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มีอยู่หรือเกิดจากความคิดพื้นฐาน ของแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเจ้าของแนวคิดหรือกิจกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาองค์ความรู้ สร้างเครือข่าย สร้างรายได้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (Petchprasert & Wongkul, 2002, pp. 124-136) อธิบายปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน คือ 1) ปัจจัยด้านการเงิน หรือเงินลงทุน เป็นกิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาด 2) ปัจจัยด้านการตลาด เป็นหัวใจ ของการผลิตและเป็นตัวนำการผลิต 3) ปัจจัยด้านการผลิต สอดคล้องกับโอกาสทางการตลาดและผลผลิตเป็นที่ต้องการ ของตลาด 4) ปัจจัยการบริหารจัดการ (ด้านระบบเงิน ด้านระบบงาน ด้านระบบบุคลากร) 5) ปัจจัยด้านผู้นำ ที่มักเกิดขึ้น โดยธรรมชาติจากผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะเป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้ 6) ปัจจัย ด้านแรงงาน ทั้งในวิสาหกิจชุมชนและภายในครอบครัว 7) ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก (การเกิดขึ้น การคงอยู่ การเติบโต และยั่งยืน) 8) ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับองค์กร เป็นกฎเกณฑ์เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามในอันที่จะทำให้การดำเนินงาน

ไปสู่เป้าหมายอย่างราบรื่นและสอดคล้องประสานกัน และ 9) ปัจจัยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์กับภายนอกในการปฏิบัติต่อกัน ทั้งทางบวกและทางลบ

การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนในท้องถิ่นโดยอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และยึดหลักการทำงานจากล่างขึ้นบนให้เกิดผลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมตามพันธกิจหลักที่สำคัญ ในด้านคงความโดดเด่นทางธรณีวิทยาและภูมิทัศน์ มีโครงสร้างการบริหารงานและการมีส่วนร่วมชุมชน การให้การศึกษา และข้อมูลข่าวสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ ทั้งนี้ Frey (2021, p. 15) ได้อธิบาย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพสำหรับอุทยานธรณีที่ต้องการ ดังเช่นอุทยานธรณีฮ่องกง (Hong Kong Geopark) ยังร่วมมือกับมหาวิทยาลัยแห่งฮ่องกง (University of Hong Kong) เพื่อขยายความเข้าใจทางธรณีวิทยา และวัฒนธรรมของพื้นที่ Geopark ซึ่งกิจกรรมที่หลากหลายนี้ แสดงให้เห็นว่าขนาดของอุทยานธรณีจะขึ้นอยู่กับรากฐานที่มั่นคง และอุทยานธรณีอาจจัดลำดับความสำคัญความแตกต่างกันของการเมือง สถานการณ์ด้านการปกครอง วัฒนธรรม และธรณีวิทยา (Frey, 2021, p. 20) Lee and Jayakumar (2021, p. 189) แสดงให้เห็นว่าการกำหนด ให้เป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญและดึงดูดผู้มาเยือน ภูมิภาคมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น อุทยานธรณีโลกของยูเนสโกยังสามารถเป็นแบรนด์ที่มีภาพลักษณ์ของแหล่งมรดกโลก อันล้ำค่าและชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้ภาพเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดและสร้างสรรค์แบรนด์ของตัวเองพร้อมกับ ภูมิศาสตร์ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

- 1) การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนายกระดับวิสาหกิจชุมชน
- 2) การมุ่งเน้นการพัฒนายกระดับสังคมผ่านระบบการเรียนรู้ของชุมชนโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวเชื่อม
- 3) การประยุกต์แนวคิดให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติในพื้นที่อุทยานธรณีอื่น เช่น อุทยานธรณีเพชรบูรณ์ อุทยานธรณีขอนแก่น และอุทยานธรณีโคราช เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ขยายผลการศึกษาไปยังพื้นที่อนุรักษ์อื่นที่นำหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาประยุกต์ร่วมกับการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น
- 2) ประยุกต์การวิจัยเชิงประเมิน (Evaluation research) มาใช้ในการศึกษา เพื่อประเมินผลลัพธ์ของกระบวนการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น
- 3) การศึกษาปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการเรียนและการวิจัยปี 2564 จากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.รุ่นที่ 20) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย และสนับสนุนการดำเนินการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Channarongkul, J. (2015). *Model community enterprise development*. Retrieved September 12, 2021, from https://ssnet.doae.go.th/wp-content/uploads/2015/10/01_QR-code-การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ.pdf. (In Thai)
- Chantawanich, S. (2008). *Qualitative Research Methods* (16th ed.). Bangkok : Chulalongkorn University Printing. (In Thai)
- Cheablam, O., Tansakul, P., Nantakat, B., & Pantaruk, S. (2021). Assessment of the Geotourism Resource Potential of the Satun UNESCO Global Geopark. *Geoheritage*, 13(4), 1-16.
- Community Organization Development Institute. (2016). *Guidelines for strengthening the foundation economy*. Ministry of Social Development and Human Security. Retrieved August 20, 2020, from <https://web.codi.or.th/wp-content/uploads/2019/05/Pollamengpiwat-No2-380959.pdf> (In Thai)
- Decharin, P. (1973). *Theory and practice guidelines for community development*. Bangkok : Watcharin Press. (In Thai)
- Department of Agricultural Extension. (2020). *Community Enterprise Network of Satun UNESCO Global Geopark*. Bangkok : Community Enterprise Information System. (In Thai)
- Department of Mineral Resources. (2020). *Declared a Global Geopark by UNESCO*. Retrieved August 20, 2020, from <https://www.geopark-thailand.org/อุทยานธรณีโลกสตูล/> (In Thai)
- Department of Mineral Resources. (2020). *Global Geopark Assessment Preparation Guidelines a case study of the Satun UNESCO Global Geopark*. Academic Report No.SorTorKhor.4 3/2020. Office of Mineral Resources Region 4, p. 4 (In Thai)
- Department of Mineral Resources. (2020). *Know more about the Global Geopark*. Retrieved August 20, 2020, from <https://www.geopark-thailand.org/unesco-global-geoparks> (In Thai)
- Department of Mineral Resources. (2020). *What is a geopark*. Retrieved August 20, 2020, from <https://www.geopark-thailand.org/อุทยานธรณีคืออะไร/> (In Thai)
- Frey, M. L. (2021). Geotourism—examining tools for sustainable development. *Geosciences*, 11(1), 30.
- Hnunyos, K. (2020). *Factors affecting knowledge needs in community enterprises of agricultural extension scholars Chiang Mai Province*. Thesis, Master of Science Program in Resources Development and Agricultural Extension, Mae Jo University, Chiang Mai. (In Thai)
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lee, Y., & Jayakumar, R. (2021). Economic impact of UNESCO Global Geoparks on local communities: Comparative analysis of three UNESCO Global Geoparks in Asia. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 9(2), 189-198.
- Ministry of Natural Resources and Environment. (2013). *Introduction to sustainable development*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)

- Nantakat, B., & Vorachart, V. (2021). Designing tourism identity communication in Satun UNESCO Global Geopark. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 35(2), 275-281.
- Petchprasert, N., & Wongkul, P. (2002). *Community Enterprises: Mechanism of the Grassroots Economy*. Bangkok : Chulalongkorn University Printing. (In Thai)
- Phra Phrom Kunaporn (P.A. Payutto). (2009). *Sustainable development* (12th ed.). Bangkok : Komol Keemthong Foundation. (In Thai)
- Priyakorn, P. (1984). *The concept of development*. Bangkok : Institute of Thai Khadi Studies, Thammasat University. (In Thai)
- Sangchai, S. (2007). *Environment: Ideology, Politics and Sustainable Development*. Bangkok : Graduate Studies Development Office. (In Thai)
- Satun UNESCO Global Geopark. (2020). *About Satun Geopark*. Retrieved August 20, 2020, from <http://www.satun-geopark.com/เกี่ยวกับอุทยานธรณีสตูล> (In Thai)
- Satun UNESCO Global Geopark. (2020). Guidelines for Establishing a Global Geopark. Retrieved August 20, 2020, from <http://www.satun-geopark.com/> (In Thai)
- Srisa-ard, B. (2017). *Preliminary research* (10th ed.). Bangkok : Suweerivasarn. (In Thai)
- Srivichailamphun, T. (2015). *Community Economic Development*. Chiang Mai : Faculty of Economics, Chiang Mai University. (In Thai)
- Thanuphol, N. (1988). *Principles and strategies for community development*. Chiang Mai : Maejo Institute of Agricultural Technology Publishing. (In Thai)
- The Office of SMEs Promotion. (2018). *Driving the community economy with processed agriculture: root economy, New choice of Thailand*. Bangkok : The Office of SMEs Promotion. (In Thai)
- UNESCO. (2017). *International Geoscience and Geoparks Programme*. Retrieved October 10, 2020, from <https://www.unwto.org>
- UNESCO. (2017). *UNESCO and Sustainable Development Goals*. Retrieved August 20, 2020, from <https://en.unesco.org/sdgs>
- UNESCO. (2022). UNESCO Global Geoparks. Retrieved August 18, 2022, from <https://en.unesco.org/global-geoparks>
- Yamashita, T. (2022). Analyzing Likert scale surveys with Rasch models. *Research methods in applied linguistics*, 1(3), 100022. <https://doi.org/10.1016/j.rmal.2022.100022>